

de zelfzwichter

nummer 50

2 | 88

BIJ DE VOORPLAAT:

Na vele jaren van geduld en door noeste werkzaamheden van de molenmaker staat de poldermolen *Langelandster Watermolen* bij Garmerwolde, die sinds 1950 heeft staan te verkommeren, weer mooi te pronken in de felle meizon. Hij is gebouwd in 1829 als achtkante bovenkruier met vijzel en heeft een vlucht van 16,80 meter. In 1950 is de windkracht buiten gebruik gesteld en de kleppen zijn uit de wieken genomen, terwijl er naast deze molen een motorgemaaltje is geplaatst: het begin van verval.

Om hem tegen verdere verval te behoeden, hebben de Groninger molenvrienden de *Langelandster* 'ingepakt' met watervaste triplex-platen in de zomer van 1983.

Om administratieve redenen was de restauratie zeer moeizaam op gang gekomen, maar het resultaat mag er best wezen!

Het gevlucht is bij de restauratie weer van de karakteristieke zelfzwichting voorzien met oudhollandse voorborden. Deze molen behoort tot de vijf van de 82 Groninger wiekendragers, waarvan de gieterij van de bovenas helaas onbekend is. De staart is voorzien van een kruilier met een nieuwe rondgaande kruiketting.

Samen met de molen van *Bovenrijge* heeft de gemeente Ten Boer er nu twee nieuwe molens bij gekregen!

Foto: Martin E. van Doornik - 6 mei 1988.

de zelfzwichter

JAARGANG 13, NUMMER 50!

JUNI 1988

'De Zelfzwichter' is het orgaan van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens en van de Stichting De Groninger Molen.

Het blad verschijnt in maart, juni, september en december.
Aan het lidmaatschap van de Vereniging van minimaal f 20,- per jaar is het abonnement van 'De Zelfzwichter' gekoppeld. Losse nummers kosten f 2,50 exclusief porto.

REDAKTIE:

C.E. van der Horst, Scheemda
W.O. Bakker, Harkstede
H. Berends, Sebaldeburen
H.A. Hachmer, Noordhorn

VORMGEVING & TYPEWERK:

Martin en Jeannette van Doornik,
Westernieland

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE:

C.E. van der Horst, T. de Jong,
G.H. de Vries, H. Berends,
H.A. Hachmer, J. van Dijk,
B. Jongma, M. Heidema, G.S. Koe-
man-Poel, I. Wierenga-Spijk.

DRUK:

Scholma Druk, Bedum

CORRESPONDENTIE-ADRESSEN:

Vereniging Vrienden van de Groninger Molens:

Postbus 213, 9700 AE Groningen
Postgirorekening: 3866034

Tevens post bestemd voor uw redactie.

Stichting De Groninger Molen:

Westersingel 43, 9718 CD Groningen
Telefoon 050-121694 (uitsluitend Stichting).

IN DEZE ZELFZWICHTER:

<i>Redactioneel</i>	2
<i>Excuses aan onze lezers</i>	2
<i>Van de voorzitter</i>	3
<i>Contributiebetalings 1988</i>	4
<i>Papiermolen "De Schoolmeester"</i> ..	4
<i>Verslag voorjaarsvergadering</i>	6
<i>Financieel verslag</i>	7
<i>Vergeten rompen</i>	9
<i>Nieuws van Molenst. Hunsingo</i>	10
<i>Modellententoonstelling Flevohof</i> ..	11
<i>Excursie Rotterdam 23 april 1988</i> ..	12
<i>Molennieuws</i>	14
<i>Commissie Molenbehoud Algemeen</i> ..	19
<i>De rosmolen in Bourtagne</i>	19
<i>Ruststand = roeststand?</i>	21
<i>Stichting 'De Groninger Molen'</i> ..	23
<i>Nationale Molendag 1988</i>	23
<i>Glück zu, Oost Sleswijk-Holstein</i> ..	24
<i>T.I.M.S.-excursie Veluwe</i>	27
<i>Over een molenversameling</i>	30
<i>Nieuwe leden</i>	33
<i>Ons molenvinkeltje - achterkant omslag</i>	

REDAKTIONEEL

Reeds aan de omslag van deze Zelfzwichter heeft u het kunnen merken.

Dit is het 50^e nummer van ons blad.

Vijftig keer wetenswaardigheden over onze molens!

Het eerste nummer verscheen in april 1974, bijna gelijktijdig met de oprichting van onze vereniging. Het begint met een oproep aan allen, die lid willen worden van een nieuwe "Vereniging Vrienden van de Groninger Molens" en het eindigt met een "Zegt het voort, word lid". Het nummer was 12 pagina's dik. Ook het tweede nummer was nog niet zo omvangrijk, 16 pagina's en het verscheen in november 1974.

Nu, 14 jaar later, kunnen we toch wel tevreden zijn met het tot nu toe bereikte resultaat: vier maal per jaar een "Zelfzwichter" van 28 tot 36 pagina's en dat dan alweer jarenlang!

Het is dacht ik wel eens goed daarbij even stil te staan. Immers, dit alles kwam tot stand op geheel vrijwillige basis en buiten de normale dagelijkse besommeringen om.

Gaarne wil ik dan ook namens alle Groninger molenvrienden, de medewerkers uit het verleden en heden dankzeggen voor hun moeite en inzet om dit blad lezenswaardig te doen zijn.

Het is mij bekend dat het tijdschrift door velen wordt bewaard en keurig op volgorde in de kast ligt. Ook zijn er leden die "De Zelfzwichter" bij tijd en wijle laten inbinden, waardoor een waardevol document ontstaat.

Ondertussen gaan wij voort naar nummer 100. Wij zullen dan vele jaren verder zijn, maar we zijn ervan overtuigd dat er ook dan nog vele molens over zijn, waarover gepubliceerd kan worden.

C.E. van der Horst.

Voor het volgende nummer van "De Zelfzwichter" van september 1988 wordt u vriendelijk verzocht uw kopij in te zenden vóór:

1 september 1988.

EXCUSES AAN ONZE LEZERS

Gaarne willen wij u onze verontschuldiging aanbieden voor de slechte kwaliteit van het drukwerk van de vorige "Zelfzwichter" nr. 1/88.

De kwaliteit was ronduit slecht. De redactie betreurt dit zeer!

Van schrijver tot layout-verzorger zetten wij ons in voor de uitgave van een goed tijdschrift en het doet ons dan ook zeer als dat uiteindelijk toch mislukt.

Wij hebben de drukkerij hierop gewezen en wij zullen er op toezien, dat een dergelijke fout zich niet weer herhaalt.

De redactie en medewerkers.

In de heren F.L. Humbert uit Haren en R. Heidema uit Visvliet mochten we twee nieuwe bestuursleden begroeten.

De heer Humbert heeft de functie van tweede secretaris en van archivaris gekregen. De heer Heidema is toegevoegd aan de commissie public-relations (propaganda-commissie).

Wij hopen dat ze zich in ons bestuur thuis zullen voelen.

Het bestuur heeft zich in de laatste vergaderingen gebogen over de toekomst van onze vereniging. Allerlei activiteiten zullen aangepakt worden.

Hieronder de archief-commissie, deze wordt gevormd door de heren W.O. Bakker uit Harkstede, H. Blaauw uit Rolde (Dr.), C.E. van der Horst uit Scheemda en F.L. Humbert uit Haren. Deze heren zullen ons hele molenbestand in het heden en verleden uitzoeken. U zult in de toekomst resultaten hiervan in 'De Zelf-zwichter' kunnen lezen.

De P.R.-commissie wordt gevormd door de heren F. Graeler uit Zuidhorn, L.H. Duym uit Groningen en R. Heidema uit Visvliet.

Deze heren zorgen voor de reclame en bekendheid van ons werk met de molens. Onze zeer actieve redactie-commissie vindt u op pagina 1 van 'De Zelfzwichter'. Het is een hele klus een goed gevuld en lezenswaardig blad samen te stellen, maar ze krijgen het steeds weer voor elkaar.

Een van onze wensen is nog steeds, een spinnekop en een tjasker in onze provincie terug te krijgen. We hopen op dit punt activiteiten te kunnen ontwikkelen en wij houden u hiervan op de hoogte.

Ik heb ook nog wat goed te maken tegenover de dames Brink, Duym en Dijk: zij hebben namelijk op de laatste voorjaarsvergadering een "rad van avontuur" laten draaien. Deze bracht het mooie bedrag op van f 474,- wat de kosten van de vergadering dekte. De dames hebben zich hier geweldig voor ingezet, er waren vele prijzen door hen ingebracht. Nog hartelijke dank hiervoor!

De vereniging is in het bezit gekomen van een z.g. Amerikaanse windmotor, een grote stalen molen.

Voor zover bekend is het het laatste exemplaar in de provincie Groningen. We zoeken voor deze molen een geschikte plaats, wie kan ons helpen? Voorwaarden zijn dat hij weer een functie krijgt, gemakkelijk te bereiken is en landschappelijk mooi komt te staan.

Er is een mogelijkheid als aan deze voorwaarden wordt voldaan, dat de molen op de Monumentenlijst wordt geplaatst. Dit zou het onderhoud zeer ten goede komen. Voor watercirculatie in een parkgebied zou hij zeer geschikt zijn.

Graag ontvangen wij tips voor een mogelijke plaats.

De Amerikaanse windmotor in de omgeving van Ten Post.

Foto: M.E. van Doornik, 3 okt. 1981.

CONTRIBUTIEBETALING 1988

Er zijn gelukkig vele molenvrienden, die inmiddels hun contributie voor 1988 hebben betaald.

Elders in dit blad is de begroting voor 1988 opgenomen. U kunt hieruit bekijken hoe de contributies worden besteed.

Inmiddels heeft de Vereniging een Amerikaanse windmotor gekocht en daarmee behoeft van zijn ondergang. Het bestuur heeft enkele plaatsingsmogelijkheden op het oog.

Veel aandacht zal er dit jaar uitgaan naar de voorlichting over de molens. Uiteraard kost dit ook geld.

Ik nodig hierbij alle leden uit, die hun contributie nog niet hebben betaald, om dit zo spoedig mogelijk te doen.

De Vereniging is dan in staat om zo optimaal mogelijk te kunnen functioneren.

Grieto de Vries,
penningmeester.

PAPIERMOLEN "DE SCHOOLMEESTER" IN WESTZAAN

door C.E. van der Horst

Vele jaren vóór het verschijnen van het Noordhollands Molenboek (1^e uitgave 1964) schreef de Zaanse molenmaker G. Husslage Dz. voor mij een korte uiteenzetting over de toen al vermaarde papiermolen *De Schoolmeester* te Westzaan.

De heer Gerrit Husslage en zijn broer Piet vormden tezamen tijdens hun werkzaam leven de meeste bekende Zaanse molenbouwers (G. Husslage Dz. 1891-1973).

Buiten zijn vak als zeer bekwaam molenbouwer schreef hij enige belangrijke boeken op molengebied, waarvan ik dan noem het nu zeer gevraagde boek "Windmolens" - Een overzicht van de verschillende molensoorten en hun werkwijze - Amsterdam 1965, en het boekje "Viere voor!" Herinneringen van een Zaanse molenmaker - Zaandijk 1966. En: "Nieuwe schetsen van het oude Zaanse molenleven".

Het leek mij een goed idee om in ons blad 'De Zelfzwichter' het door de heer Husslage geschreven artikel, gedateerd 10 mei 1955, hier in zijn

geheel te laten volgen.

Graag attendeer ik onze lezers erop dat de papiermolen *De Schoolmeester* tegenwoordig te bezichtigen is. Het bekijken van deze unieke molen (liefst in werking) is onvergetelijk en een bezoek aan de Zaanstreek ten volle waard!

In de tijd dat ikzelf liefhebber werd van molens en in de Zaanstreek woonachtig was, behoorde een bezoek aan *De Schoolmeester* bijna tot de onmogelijkheden. De molen werd in die tijd nog ten volle als bedrijf benut en bezoekers moesten zich eerst melden op het kantoor (elders in Westzaan), om toegang te kunnen krijgen. Ik heb nooit zo'n "toegangsbriefje" durven aan te vragen. Nu is dat dus allemaal wat gemakkelijker en ik beveel het u ten zeerste aan.

Dan volgt nu het artikel uit 1955 van de heer Husslage:

PAPIERMOLEN "DE SCHOOLMEESTER"

De enige windpapiermolen *De Schoolmeester*, die Europa bezit en die misschien ook wel de enige ter wereld

De interessante zesante papiermolen "De Schoolmeester" te Westzaan.

Foto naar een ansichtkaart.

is, staat aan het Guispad te Westzaan.

De windbrief voor deze molen werd verleend aan Symon Stoffels op 10 juni 1695; de molen was evenwel op 20 september 1692 reeds begonnen te malen. Op 6 oktober 1791 verkoopt Hendrik Lugt te West-Zaandam aan Hendrik Stolp en Comp. te Wormerveer, een Grauw Papiermolen genaamd *De Schoolmeester* voor f 7.030,-.

En op 9 maart 1852 verkopen de erven van Dirk Honigh aan Gerbrand de Jong te Westzaan een kapitale blauw-, basterd- en grauw papiermolen genaamd *De Schoolmeester* voor f 5.399,-.

Deze familie heeft de molen nog in eigendom.

De papiermolens, waarvan de gemeente Zaandijk er alleen al 13 bezat, meest alle wit-papiermolens, werden onderscheiden in wit-papiermolens, die alleen wit papier maakten, waarvoor zeer zuiver Norton-water werd gebruikt

dat door een samenstel van vijvers werd ontijzerd. Dit water werd door een speciale pompmolen door de houten Norton opgepompt. Deze Nortons werden op zijn Zaan "putten" genoemd, wat de Zaankanter als "petten" uitsprak, vandaar dat de tegenwoordige weidemolentjes aan de Zaan nog altijd "petmolens" genoemd worden.

Een wit-papiermolen had alle onderdelen welke met water in aanraking kwamen -en dat waren er zeer veel- van geel metaal.

Een grauw molen maakte grauw papier door sortering der grondstoffen, voornamelijk voddren in grauwe soorten. Een blauw molen maakte blauw papier door aan de grondstoffen kogeltjes blauw toe te voegen en een basterd molen maakte beide soorten benevens grauw bordpapier.

De Schoolmeester is één van de weinige zesante molens, de molen heeft drie maalbakken of "hollanders", ook

dit is waarschijnlijk een Zaanse vinding, voordien waren er enkel hamermolens.

Behalve dit is er nog een kapperij, vier stampers waaronder messen die in een ronddraaiende kuip stampen en oud touw, zeildoek, enz. tot vezels stampen.

Tenslotte bezit hij nog een stel kantstenen (kollergang) voor het vermalen van snippers en een stel pokhouten glansrollen voor het pletten van het papier.

De gesorteerde vodden en de gekapte touwen enz. worden in de maalbakken, waarin een grote rol van plm. 60 cm. met zaagtanden voorziene steen draait, die over een dito plaat draait, vermalen.

De maalbak (hollander) wordt met water gevuld dat de molen zelf oppompt en doordat de maalrol, die een snelheid van $6\frac{1}{2}$ slag tegen de molen-as één slag heeft, het water en vodden

over een hellend vlak uitwerpt, ontstaat een ronddraaiende beweging.

Bij een flinke wind heeft de molen ca. 3 uur werk om de inhoud van de bak fijn te malen op kwaliteit om papier te maken en heeft dan ongeveer 35 PK per bak nodig.

Het papiermaken gebeurt op een zeer oude, heel kleine papiermachine van anno 1870. Het handscheppen zoals dat vroeger gebeurde, is totaal uit de tijd.

Nog altijd is de molen in bedrijf en werkt nog altijd als de eerste papiermolen, die in 1605 al in Zaandijk aanwezig was.

Er zou nog veel meer over de verdere bewerking van het papier te vermelden zijn, maar dan zou ik waarschijnlijk wel te uitgebreid worden, dus eindig ik hiermede deze korte vermelding.

G. Husslage Dz.
Zaandijk.

VERSLAG VOORJAARSVERGADERING

VERENIGING VRIENDEN VAN DE GRONINGER MOLENS

Op vrijdag 25 maart 1988 in de Groningenhall van het Veemarktcomplex aan de Sontweg te Groningen.

door Henk Berends

De voorjaarsvergadering mocht zich verheugen in een goede opkomst. Een tachtigtal leden van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens en hun aanhang bezochten deze avond.

Reeds ver voor het officiële begin van de vergadering waren er al een tiental molenverzamelaars in de Groningenhall aanwezig.

Het ruilen en/of kopen van molenkaarten en wat daarmee annex is, blijkt bijzonder goed aan te slaan.

Het openingswoord werd door de voorzitter, de heer T. de Jong, uitgesproken. Als speciale gast werd de heer H. Blaauw uit Rolde (Dr.) verwelkomd.

De heer Blaauw is als gepensioneerd onderwijzer nog dagelijks druk in de weer met molens en een graag geziene gast op vergaderingen, waar hij met zijn dia's en verhaal een stuk van zijn molenliefde ten toon spreidt.

Voordat de heer Blaauw aan het woord komt, wordt eerst het zakelijke gedeelte van de vergadering afgewerkt.

De voorzitter opent deze vergadering met de mededeling, dat heden de 100ste vergadering geopend is.

Door het verloop onder de vrijwilligers is er momenteel een groeiende behoefte aan nieuwe enthousiaste vrijwilligers. Mensen die samen met andere vrijwilligers molens kunnen laten draaien, want hoe meer toezicht er op molen is, des te beter het voor de molen is. In onze provincie zijn genoeg molens, die veel meer uren zouden kunnen draaien.

Op heel veel molens bevindt zich maar één vrijwilliger. Om het werk op een molen alleen te doen, valt vaak niet mee. Met meer vrijwilligers op een molen is het ook veel gezelliger en kan de molen regelmatig draaien en opengesteld worden voor het publiek. Elders in dit nummer treft u enige oproepen voor een dergelijke functie aan.

Voelt u zich geroepen of heeft u kennissen, die er voor voelen, meldt u dan aan als actief vrijwilliger. Het adres is u genoegzaam bekend.

Voor de laatste keer werden de notulen door de heer L.H. Brink voorgelezen met zijn bekende krachtige stem. De heer Brink stelt zich niet herkiesbaar, na bijna tien jaar als tweede secretaris voor de vereniging te zijn opgetreden.

Door tussentijdse wisseling van het penningmeesterschap is het jaarverslag van de penningmeester ten tijde van de vergadering nog niet gereed. De kascommissie kan haar bevindingen dus nog niet uitspreken. Het jaarverslag van de penningmeester treft u elders in dit nummer aan.

De bestuursamenstelling is gewijzigd na verkiezing van een tweetal nieuwe leden. Door het aftreden van de heer L.H. Brink en eerder dit jaar, wegens studie-redenen, de heer L. Groenewold, worden door de vergadering als nieuwe bestuursleden gekozen de heren F.L. Humbert en R. Heidema.

In de pauze is er ter gelegenheid van de 100ste vergadering een "rad van avontuur" opgesteld. Na de aanschaf van de benodigde lootjes komt er een waar prijzen-festival over de aanwezigen heen. In een drietal ronden worden prijzen uitgedeeld, van koffiemolen tot handschoenen, boekenbonnen en zelfs een molenmodel zat erbij.

Na de pauze kwam de heer H. Blaauw aan het woord. Hij vertoonde zijn dia's van veel Duitse molens, omkleed met smeulige verhalen.

Even voor 23.00 uur kon de voorzitter de aanwezigen een goede reis toewensen.

FINANCIEEL VERSLAG

door Grieto de Vries

Begroting 1988

Aan de lastenzijde zijn de kosten voor drukwerk, voorlichting/propaganda, vergaderingen en apparatuur en onderhoud verlaagd aan de hand van de ervaringen in voorgaande jaren.

De kosten voor aanschaf van apparatuur zullen voortaan op de balans worden opgenomen en in enkele jaren worden afgeschreven. De subsidies aan derden is van de begroting geschrapt.

Door een journalist wordt inmiddels gewerkt aan de voorbereiding van een propagandaboekje over onze molens.

Bij diverse fondsen wordt getracht subsidies voor de drukkosten te verkrijgen. De Stichting De Groninger Molen heeft al f 1.000,- toegezegd.

In 1988 zal een windmotor worden gekocht die in 5 jaar zal worden afgeschreven.

VERENIGING VRIENDEN VAN DE GRONINGER MOLENS.

LASTEN		Rekening 1987	Begroting 1987 1988		BATEN		Rekening 1987	Begroting 1987 1988	
1. Drukwerk	f	3.849,50	7.000,-	5.000,-	Contributies	f	15.067,75	15.000,-	15.000,-
2. Portikosten		2.162,60	2.500,-	2.400,-	Advertentie-opbr.		--	--	1.000,-
3. Excursie		4.999,50	5.000,-	5.000,-	Excursie		5.220,00	5.000,-	5.000,-
4. Inkoop diverse artikelen		411,60	1.000,-	1.000,-	Verkoop div. art.		2.675,20	3.100,-	5.000,-
5. Voorlichting/propaganda		4.897,40	6.360,-	5.500,-	Rente		172,12	400,-	300,-
6. Vergaderingen		994,00	1.200,-	1.000,-	Subsidies van derden		--	--	P.M.
7. Bestuurskosten		1.310,86	1.690,-	1.700,-					
8. Afschrijvingskosten		1.700,00	1.500,-	1.500,-					
9. Subsidies aan derden		3.000,00	3.000,-	--					
10. Apparatuur en onderhoud		--	5.200,-	1.000,-	Tekort		190,39	10.450,-	--
	f	23.325,46	34.450,-	24.100,-		f	23.325,46	34.450,-	24.100,-

Debet

BALANS

Credit

	31-12-1986	31-12-1987		31-12-1986	31-12-1987
Kas, bank, giro	f 19.373,30	16.824,86	Reserve kantoorapparatuur	f 3.000,-	3.000,-
Inventaris	4.501,-	3801,-	Reserve documentaire film	3.000,-	3.900,-
Voorraden	1.147,35	3243,-	Crediteuren	8.476,71	4.769,78
Debiteuren	--	987,-	Vermogen/reserve	10.484,94	11.021.08
			Vooruit ontvangen contributie	60,-	165,-
	f 25.021,65	24.855,86		f 25.021,65	24.855,86

Toelichting jaarrekening 1987

Op de jaarrekening is de geplande aankoop van de windmotor verschoven naar 1988. Hierdoor vervallen ook de kosten voor de windmotor in 1987.

De aangekochte schrijfmachine is op de balans opgenomen en zal in 5 jaar van de jaarrekening worden afgeschreven.

De helft van de geplande kosten voor het filmteam van het E.G.D. worden in 1988 betaald. Hiervoor is op de balans een reserve opgenomen.

Doordat ook de kosten van andere uitgavenposten in totaal aanzienlijk goedkoper uitvielen bleef het geraamde tekort beperkt.

Balans per 31-12-1987

Op de balans zijn de bezittingen, vorderingen en schulden getaxeerd. Aan de debetzijde is de post voorraden opnieuw gewaardeerd.

Aan de creditzijde is een reserve opgenomen voor de documentairefilm die het filmteam van het E.G.D. momenteel maakt. Het betreft een bijdrage van het Anjerfonds (f 2.400,-) en een eigen reservering van f 1.500,-.

VERGETEN ROMPEN

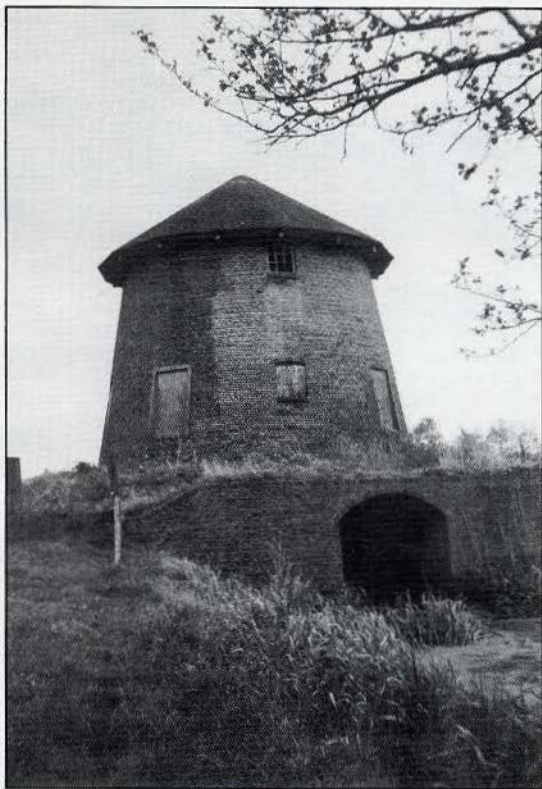
door H.A. Hachmer

In het Groninger Molenboek, uitgave 1981, pag. 76 t/m 81, vinden we een lijst van nog aanwezige molenrompen in de provincie. Helaas is deze lijst niet compleet. Bij een van mijn tochten door het Groningerland kwam ik een romp tegen te Borgercompagnie-Noord. Nieuwsgierig geworden zocht ik thuis de romp op in deze lijst. Hierin was hij niet te vinden.

Het gaat om de in 1872 gebouwde ronde stenen poldermolen van het waterschap *De Vereeniging*. In 1932 werd hij gedeeltelijk gesloopt. De halve stenen romp heeft nog steeds een functie als gemaal. Elektrisch wordt één schroef aangedreven.

De vergeten romp van een ronde stenen poldermolen te Borgercompagnie-Noord.

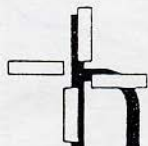
*Foto: H.A. Hachmer,
4 mei 1988.*

Een andere, niet vermelde romp, ligt in de gemeente Leek. Ten zuiden van Enumatil, aan de westkant van het Lettelberterdiep, staat eveneens een stenen onderstuk van een poldermolen. Het restant doet nog steeds dienst als gemaal. Waarschijnlijk zijn er binnen de provincie meer van dit soort voorbeelden te vinden. Daarom ontvang ik gaarne reacties van lezers die nog meer niet vermelde rompen kennen. Uw reacties kunt u sturen naar:

H.A. Hachmer
Langestraat 56
9804 PL Noordhorn

We hopen zo ooit nog eens een compleet overzicht van de aanwezige rompen te kunnen geven. Daarom bij voorbaat dank voor uw reacties.

Van de Molenstichting Hunsingo ontvingen wij het volgende schrijven:

MOLENSTICHTING HUNSINGO

Werving vrijwillige molenaars.

Hierbij vragen wij uw aandacht voor het volgende:

Zoals u bekend is beschikt onze stichting over een 6-tal maalvaardige molens. Deze molens worden gedraaid/bediend door gediplomeerde vrijwillige molenaars (aangesloten bij het Gilde van vrijwillige molenaars).

Binnenkort zal *De Langelandster Watermolen* te Thesinge/Garmerwolde geheel zijn gerestaureerd. Ook deze molen dient bemand te worden door een molenaar. Door een interne verschuiving van molenaars zijn wij daar intussen in geslaagd. Daarnaast zijn wij tot de conclusie gekomen dat het aantal gediplomeerde molenaars (in deze provincie) tamelijk beperkt is. Deze situatie baart ons enige zorgen.

Wij zijn van opvatting dat met meerdere molenaars de (Groninger) molens vaker gedraaid kunnen worden, hetgeen niet alleen uit landschappelijk oogpunt wenselijk (of fraaier) is doch ook voor de onderhoudstoestand van de molen zeer noodzakelijk is.

Het vorenstaande brengt ons er toe u te verzoeken die middelen aan te wenden die er toe leiden dat het enthousiasme voor het molenaarsvak wordt opgewekt bij de in deze provincie wonende molenliefhebbers/sters, en wel zodanig dat het aantal molenaars over enige tijd met nieuwe vrijwilligers/sters kan worden uitgebreid.

MOLEN-MODELLENTENTOONSTELLING FLEVOHOF

door B. Jongsma

Op 10 mei werd in de Flevohof de molen-modellententoonstelling officieel geopend door de heer J.C.J. Lammers, Commissaris der Koningin in de provincie Flevoland.

De tentoonstelling is blijvend ingericht in één der talrijke paviljoens. Er zijn zeer opzienbarende bij, waar vele jaren aan gewerkt is. Een bezoek aan de Flevohof is trouwens om allerlei redenen zeer interessant. Er is ontzettend veel tot lering ende vermaeck.

Het zijn vooral mensen die beroepsmatig met molens te doen hebben of hadden, die zich zetten tot het maken van een modelmolen. Zo kennen we ze ook in Groningen, op de bijgaande foto ziet u de heer Bunk bij het model van zijn molen. Bunk was jarenlang leermeester bij de opleiding van vrijwillige molenaars.

*De heer Bunk uit
Vriescheloo bij zijn
molenmodel.*

Foto: B. Jongsma.

door Marjan Heidema

Om kwart over zeven vertrokken we - de Oostgroninger molenaars (in opleiding) vanuit Winschoten om via Groningen, waar de overige deelnemers van de excursie naar o.a. de snuifmolens in Rotterdam werden opgepikt, linea recta naar Rotterdam te rijden.

Om kwart voor elf arriveerden we met ongeveer 30 personen in Rotterdam bij *De Ster* en *De Lelie*. Dit zijn snuif- en specerijmolens. *De Ster* is de grootste molen van de twee. Ze zijn beiden in de kleuren geel, groen, rood en zwart met hier en daar een wit biesje geschilderd. *De Ster* brandde op 13 juli 1962 tot de grond toe af. In 1966 gaf de gemeente Rotterdam toestemming tot de herbouw. In het voorjaar van 1970 werd de molen officieel weer in gebruik genomen.

De heer Van Harrewijzen - de vrijwillig molenaar - gaf ons een rondleiding door de molen.

Eerst legde hij ons in grote lijnen uit waarvan en hoe de snuif werd gemaakt. De snuif wordt gemaakt van virginia tabak. Na het strippen d.i. het blad ontdoen van de hoofdnerf, wordt de tabak gesausd volgens een 'geheim' recept. De bladeren worden hierna in een doek gerold en stijf omwikkeld met een koord. Dit heet dan voortaan de karot. Hieruit druipet de nicotine. Ook deze nicotine werd opgevangen en verkocht. Na een bepaalde tijd worden het doek en het touw verwijderd en wordt de karot omwikkeld met een touwtje, dit heet het fisseleren. De karotten worden nu enige jaren bewaard - soms

wel 15 jaren, dit wordt de duurdere snuif - in een donkere ruimte om te fermenteren. Hierna worden ze fijngehakt in de kuipen. Na het zeven wordt de snuif verpakt. Dit gaat in pakjes of spanen doosjes.

Snuif was zowel een genots- als een geneesmiddel. Het genas b.v. zinkings en kwade vochten.

Hierna liet de molenaar ons de molen zien. Het is een achtkant op een vierkante onderbouw. In de onderbouw zit een kollergang met het steenwiel en twee kantstenen.

Verder zitten hier ook nog de kuipen met de hakmessen. Aan de voet van de kuipen zit een krabbelrad, hiermee worden de kuipen tijdens het snuifstampen gedraaid. Dit werd door de molenaar gedemonstreerd en dat gaf

veel lawaai. Hierna kon iedereen de rest van de molen op zijn of haar eigen houtje bekijken.

Nadat iedereen *De Ster* had kunnen bekijken gingen we naar de ernaast staande *Lelie*. Dit is een kleinere snuifmolen dan *De Ster*. Hij is zo klein dat de kap vol is te noemen zodra er twee mensen in staan.

Daarna waren de molens van de Kinderdijk aan de beurt. De bus ging hier een toeristische route rijden. Diverse molens draaiden er lustig op los.

Onderweg kwamen we ook nog een ooievaarsdorp tegen.

Bijna iedere molen had hier een galgehout.

In Groot-Amers werd de inwendige mens versterkt. Na deze stop was *De Westermolen* - de achterste molen van een oude molengang - van de

polder Langerak aan de beurt. Dit is een geheel zwarte wipmolen uit ongeveer 1700 met een uitwendig scheprad. Vroeger stonden er bij deze molen ook nog een achtkanter en een tweede wipmolen. De eerste is in 1940 stuk gescho-
ten en de tweede is in de jaren dertig afgebroken. Op de plaats waar vroeger de wip heeft gestaan staat nu een oud gemaaltje met een oude zuiggasmotor! Hiervoor bleek onder de molenaars ook veel be-
langstelling te bestaan. Vele neuzen werden hier tegen de ruiten gedrukt.

De poldermolens van Langerak malen het water via de polder van Groot-Ammers naar de Kinderdijk. Hierna bezochten we de Goudriaanse poldermolen - de voorste molen - dit is een achtkanter uit 1779 met Fauël-wieksysteem. Ook bij deze molen zijn de kleuren geel, groen, rood en zwart.
In de molen zit een scheprad met een diameter van 5.70 meter en een opvoerhoogte van 1 meter. Hij heeft een vlucht van 29.15 meter en is na *De Dijkmolen* te Maasland de grootste van Nederland. De nog in de molen wonende oud-mo-

"De Westermolen" te Langerak (Z-H) is een geheel zwart geteerde wipmolen met buitenscheprad.

Foto: M.E. van Doornik, 5 juli 1986.

lenaar Gerrit van Houwelingen is in deze molen geboren en getogen. De vrijwillig molenaar Andries de Graaf - in het dagelijks leven politiecommandant van het district waar ook Goudriaan onder valt - heeft de molen ingericht als een museum. Overal liggen oude gebruiksvoorwerpen en oud gereedschap. Bijzonder bij deze molen zijn de blokkelen op de achtkantstijlen. De middelste molen van deze molengang is in 1736 afgebrand en nooit weer opgebouwd.

Na bezichtiging van *De Goudriaanse Molen* bleek het al tegen vijf uur te lopen. Daarom was er geen tijd meer om bij de *Boterslootse Wipmolen* - die we ook nog zouden gaan be-

kijken - aan te wippen. Wel zijn we er langs gereden. De molenaar lag in diepe rust op de staart. Nadat vlak voor Groningen nog een aanslag werd gepleegd op een ieders beurs - om de chauffeur iets te kunnen geven - werden de meeste molenaars in opleiding in Groningen uit de bus "gegooid". De overigen werden er in Scheemda en Winschoten uitgezet. Het was een bijzonder mooie dag, met fraai muldersweer (zon en wind). Wel was het zielig dat de heer Dijk een koutje scheen te hebben opgelopen op de snuifmolens, want hij zat na het bezoek aan deze molens aldoor te niezen in de bus. Die Dijk! Al met al een leuke en goed gevulde dag, waard om nog eens te herhalen.

MOLENNIEUWS

De nummers bij deze molennieuwtjes verwijzen naar de molennummers in de tweede druk 1981 van het Groninger Molenboek.

1. Koren-en pelmolen te Wetsinge.

Met uitzondering van het nog aanbrengen van de kleppen van de zelfzwichting en het afwerken van het witte stenen onderachtkant, is de restauratie nagenoeg gereed gekomen.

Bij harde wind heeft de molen al proefgedraaid. Jammer genoeg lijkt de nieuwe kap helemaal niet op zijn oude voorganger. In 'De Zelfzwichter' 1/86 wordt op pag. 18 nog gepleit voor het behoud van de specifieke Groninger kapramen. Met dit steeds meer verdwijnend kenmerk heeft de molenmaker helaas geen rekening gehouden. Zeer betreurenswaardig!

Sinds een jaar of vijftien maakte men zelfzwichtingskleppen van triplex-hout, waarbij men nu tot de conclusie is gekomen dat ze maar een korte levensduur hebben. De nieuwe kleppen, die reeds in de molen klaar liggen, zijn daarom weer op de oude, originele manier vervaardigd met dunne digd plankjes, welke ook op de gerestaureerde poldermolen *De Dellen* te Nieuw-Scheemda (95) zijn aangebracht.

3. Poldermolen *De Eolus* te Fransum.

De lange en de korte schoren zijn door molenmakerij Dunning vervangen. Het kruien is hierdoor voor molenaar Dijk een stuk gemakkelijker geworden. In voorbereiding zijn het aanbrengen van verbeteringen aan de kap. Er moet een nieuwe voeghout aangebracht worden. Tevens dient de kap-bekleding vernieuwd te worden.

De pas gerestaureerde molen van Wetsinge. De kleppen van de zelfzwichting zijn nog niet aangebracht. Totaal andere kap!

Foto: M.E. van Doornik, 6 mei '88.

7. Koren- en pelmolen *De Jonge Hendrik* te Den Andel.

Het werkvoorzieningsschap W.A.N.N. te Wehe-Den Hoorn heeft een nieuwe stellingdeur geplaatst en enkele ramen vernieuwd. Verbeteringen van de zelfzwichting zijn in voorbereiding. De penningmeester moet het financiële sein nog op veilig stellen.

20. Houtzaag- en korenmolen *Bovenrijge* te Ten Boer.

Deze bijzondere molen is nu nagenoeg gereed. Begin mei 1988 zijn de roeden door de askop gestoken en voorzien van zelfzwichting met fokwieken en remkleppen. De gaande werken, zoals allerlei kamwielen, het koppel maalstenen en de krukas met zaagraam en twee contra-gewichten en zaagslede met krabbelrad, zijn nu compleet. De molen heeft al enkele malen proef gedraaid.

Het moleninterieur is in ruime mate voorzien van elektrische verlichting. De laatste werkzaamheden zullen nog bestaan uit het aanbrengen van de sleephelling bij de reeds aangelegde balkenhaven en het inzetten van de ramen in de zaagschuur.

Deze werkzaamheden zullen worden voortgezet, zodra de gezondheidstoestand van molenmaker Medendorp dit toelaat. De heer Medendorp moet in het ziekenhuis worden opgenomen voor een behandeling aan zijn heup. We wensen hem een voorspoedig herstel toe!

De officiële opening van *Bovenrijge* zal worden gepland in september 1988. Waarschijnlijk op de 17e september, de Nationale Monumentendag.

*Het fraaie molentje
"Bovenrijge" in Ten Boer
nadert zijn voltooiing.
Alleen de remkleppen in
de fokwieken, de spin
voor de askop en de ramen
in de zaagschuur ont-
breken nog.
Eindelijk herrezen na
twaalf jaar geduld....*

*Foto: M.E. van Doornik,
6 mei 1988.*

32. Korenmolen De Lelie te Eenrum.

Deze hoogste molen van de provincie ten noorden van Noorderhogebrug maalt regelmatig voor de warme bakker en particulieren en maalt ook voeder voor het vee. In april is de produktie tengevolge van een mankement stilgelegd. De ligger van het koppel 17-der kunststenen is voorzien van een houten steenbus met kogellager, dat om de hals van de bolspil zit; iets wat men zelden tegenkomt. Dit kogellager is echter niet aangesloten op een staufferpot, die zich onder de ligger bevindt. Vermoedelijk door een fout bij de restauratie van 1981.

Bovendien was de stofafdekking boven het lager onvoldoende met als gevolg dat er graankorrels in terecht kwamen. Hierdoor liep het kogellager heet en zat daarna muurvast en wat wil je, de molen maalde lekker door, die merkte er niets van en de steenbus werd totaal versplinterd. De drie vrijwilligers, Tom en Freek Baars en Martin van Doornik hebben het koppel opengelegd en een nieuwe kogellager is bij molenmakerij Dunning v/h Bremer besteld.

Deze gelegenheid kon mooi worden benut om de stenen te billen en een nieuwe steenbus is door Martin gemaakt en geplaatst, met aansluiting voor de staufferpot en een betere stofafdichting. Nadat de hele zaak afgesteld en vastgewigd was, liep de loopersteen heerlijk licht.

De kwaliteit van het meel is ook aanzienlijk verbeterd. Om de klanten in die tussentijd niet teleur te stellen, werd er tijdelijk op molen *De Vier Winden* te Pieterburen gemalen.

34. Koren- en pelmolen *De Vier Winden* te Pieterburen.

In het najaar krijgt deze molen inwendig een grote beurt. Enkele legerings balken zijn door verrotting uit de muur gezakt en moeten worden voorzien van sleutel-stukken, eveneens moet een deel van de vloeren worden vernieuwd. In uitvoering is het schilderen van het gevlucht..

35. Koren- en pelmolen *Joenswert* te Feerwerd.

De ambachtelijke molenaar Rolf Wassens maakt zich steeds meer zorgen om de in zeer slechte staat verkerende wieken. Veel kleppen van de zelf-zwichting ontbreken door houtrot. Alsof het nog niet genoeg is, zijn ook veel voorborden onbruikbaar geworden. Om zijn broodwinning niet in gevaar te brengen, heeft hij tussen de roeden en voorzomlatten oude zeilen - afkomstig uit de lesmolen van Vierhuizen - bespannen als noodvoorziening. Wanneer de wieken weer in orde zullen worden gebracht, is de redactie nog niet bekend. De wieken van de naburige korenmolen *De Meeuw* te Garnwerd (36) zijn ook noodzakelijk aan herstel toe.

36. Korenmolen *De Meeuw* te Garnwerd.

De heer Harm E. van Huis, de man die in 1971 als eerste in de provincie Groningen het diploma voor vrijwillige molenaar behaalde, kampt met een verslechterde gezondheid. Dit heeft als gevolg dat de heer J. Oosterhof er alleen voor staat de molen op zijn vrije dagen te laten draaien.

Een fraaie "Luchtfoto" van korenmolen "De Lelie" te Eenrum, gefotografeerd vanuit de kerktoren.

Foto: M.E. van Doornik.

Dat is zeker bij een toeristisch belangrijke molen een zware opgave. Welke gediplomeerde vrijwillige molenaar wil hem bijstaan? Op zaterdag is hij op *De Meeuw* te vinden. Voor deze molen ligt inmiddels een door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg goedgekeurd restauratieplan gereed. Het gaat dan in de eerste plaats om een totaal nieuw wiekenkruis, dat weer oud-hollands zal worden opgehekt. Daardoor zal de molen ook als lesmolen interessant worden!

38. Koren- en pelmolen te Ganzedijk - Finsterwolde.

De restauratie van deze molen verkeert in een eindstadium. Molenmakers-bedrijf Roemeling en Molema is aan het afschilderen. Helaas zijn de financiën nog niet toereikend om het geheel bedrijfsklaar op te leveren. Een gedeelte van het hekwerk van de roeden moet nog worden vervangen.

44. Poldermolen *De Westerhorner* te Grijpskerk.

De restauratie van deze molen loopt ten einde. Op vrijdag 20 mei vond het insteken van de roeden plaats. Het ligt in de bedoeling de molen in juni op te leveren. Vrijwillig molenaar Mark Hazenberg kan dan naar hartelust met deze molen, uit 1829, gaan malen.

57. Poldermolen *De Jonge Held* te Leegkerk.

Ook bij deze, zonder hulpmotor, werkende molen in functie moeten enige verbeteringen aan de kap plaatsvinden. De nieuwe kleppen van de zelf-zwichting staan in de molen en zullen spoedig ingebracht worden.

83. Koren- en pelmolen *De Noordstar* te Noordbroek.

De molen is onlangs door de fam. Overdijk overgedragen aan de gemeente Oosterbroek, die een restauratieplan zal uitvoeren. Na de restauratie wordt de molen overgedragen aan de Molenstichting Oldambt.

87. Korenmolen *Wilhelmina* te Noorderhogebrug.

Vlak voor de Nationale Molendag 1988 heeft molenmakerij Dunning v/h Bremer de staart, lange en korte schoren en de beide spruiten in orde gemaakt en geschilderd.

92. Koren- en pelmolen *De Onrust* te Oude Pekela.

Dit voorjaar is het muurwerk van het achtkant ingevoegd. Tevens zijn de drie koppels stenen gedeeltelijk vernieuwd. Vrijwillig molenaar Buiskool heeft zelfs een kantoortje en een toilet in de molen gekregen.

93. Poldermolen *Westerse Watermolen* te Nieuw-Scheemda.

Het houtwerk van het achtkant en schoren, spruiten en de staart hebben een schilder beurt gehad. Een lange schoor moet nog worden vervangen.

123. Korenmolen *De Onderneming* te Vierhuizen.

Het herstel, dat er aan het wiekenkruis heeft plaatsgevonden, is niet afdoende geweest. We zullen moeten overwegen de roeden stuk voor stuk helemaal opnieuw op te hekken. Instrukteur B. Dijk en zijn vrijwilligers in opleiding zijn bezig een deel van de stelling van nieuwe planken te voorzien.

127. Poldermolen te Wedderbergen.

De restauratie van de bovenbouw is inmiddels voltooid. De molen staat weer te pronken in het recreatiegebied De Wedderbergen en zal deze zomer ongetwijfeld vele bezoekers trekken. Er wordt nog gewerkt aan een herstelplan voor de waterafvoermogelijkheid van de molen.

COMMISSIE MOLENBEHOUD ALGEMEEN

door Grieto de Vries

Deze commissie adviseert het dagelijks bestuur van de Stichting 'De Groninger Molen' over alle algemene zaken omtrent het molenbehoud van de 82 Groninger molens.

De commissie heeft zich dit voorjaar o.m. intensief beziggehouden met molenroedenfabrikage. Sinds enkele jaren is er weerbestendig Corten-staal in de handel dat voor het samenstellen van de roeden kan worden gebruikt. De verwachting is dat deze roeden 3 à 4 keer zo lang meegaan als roeden die van normaal constructiestaal worden gemaakt. Voor enkele molenrestauraties worden deze nieuwe roeden reeds toegepast.

Binnenkort zullen er ook aanbevelingen voor molenrestauraties verschijnen. Hierin wordt ook de mogelijkheid besproken om restauratiewerkzaamheden te laten uitvoeren door molenmakersbedrijven via een bestek. Er kan reeds worden beschikt over een model-bestek dat in Zuid-Holland regelmatig wordt gebruikt.

Dit model-bestek is op het Monumentenhuis, Westersingel 43 te Groningen verkrijgbaar.

Bij de voorbereiding van de restauratie van de koren- en pelmolen *De Jonge Jan* te Uithuizen (121) zal er gebruik van worden gemaakt.

De molenbiotoop is regelmatig onderwerp van gesprek. Bij enkele gemeenten is d.m.v. een bezaaierschrift gereageerd op mogelijke windbelemmering door bosaanplantplannen.

DE ROSMOLEN VAN DE FORTRESSE BOURTANGE

door G.S. Koeman-Poel

De eerst bekende vermelding is uit het jaar 1627. Een resolutie van Stad en Lande van Groningen vermeldt; 12 juli 1627 de convoimeester Joachim Amama wordt gelast de rosmolen in gereedheid te brengen. Voor het jaar 1704 zijn er alleen vermeldingen van schilderwerkzaamheden aan het gebouw waar zich de rosmolen in bevindt.

In 1704 vinden we vermeld: Naar ge-

maakt bestek wordt uitbesteed de afbraak en het weer opbouwen van een gebouw waarin zich de rosmolen bevindt. De oude friese stenen die nog bruikbaar zijn zal de aannemer bij de nieuwbouw mogen gebruiken. De maten van de *Schuijfr aant Proviant-huijs* daar de Rosmeulen instaat, zijn langh ongeveer dertigh voet en bried ses en twintigh voet van een Bakstien dikte ter hoogte van tijen voeten of

te soo veel hooger dat de daarin staande Rosmeulen bequamen gang kan hebben.

Het bestek bestaat uit 23 punten, het nummer 21 vermeldt: *de meting sal geschieden met de Rijnlandsche voetmaat* (1 voet = 0,314 meter).

De gegevens uit 1704 komen uit het Statenarchief, Rijksarchief in Friesland.

Uit een materiaallijst van het fort Bourtange, opgemaakt in het jaar 1737 het volgende:

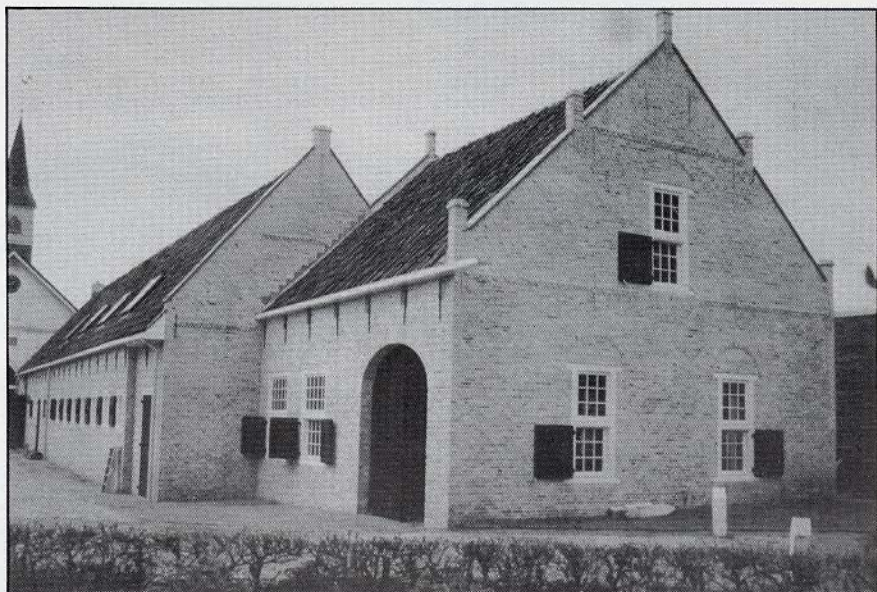
<i>Brouw en Bakgereetschap</i>	
<i>Rosmoolen en Steen</i>	1
<i>Losse moolen Steenen</i>	5
<i>Sarker kamsteen</i>	1
<i>Hand koorn molens</i>	12

Archief Staten van Stad en Land 751 Rijksarchief in Groningen.

Een plattegrondtekening, gemaakt door de kapitein-ingenieur Scherlenski en ingenieur Engelhart uit 1749 (O.P.G.D. Litt B. no. 39 Alg. Rijksarchief), laat het gebouw van de rosmolen zien onder F vermeld:

Is Lang 24 Voeten en 4 Duijme en Breet 23 Voeten.

Wanneer de molen geplaatst is in het rosmolengebouw, willen wij een vervolg schrijven op dit artikel.

De pas gereedgekomen rosmolen (in het voorste gedeelte), tegenover de kerk in de vesting van Bourtange.

Foto: G.S. Koeman-Poel.

RUSTSTAND = ROESTSTAND ?

door B. Jongsma

Deze vraag was in 'De Zelfzwichter' 4/87 aan de orde.

We brachten in het artikeltje "Welke ruststand kiest u, molenaar?" vier bekende wiekstanden in beeld, één in de vreugde-stand, één in de rouw-stand, terwijl de twee bovenste afbeelden ruststanden zijn, waarvan één in de roede-voor-de-borst-stand en de andere in de overhek-stand. Aanbevolen werd om van de beide ruststanden de voorkeur te geven aan de overhek-stand, omdat het hemelwater dan het vlugste wekomt. We vroegen aan het eind om reacties van (vrijwillige) molenaars. De reacties zijn gekomen, zij het van twee technici.

1. De heer J.M. KNOL: gepensioneerde staaltechnicus bij de Provinciale Waterstaat van Groningen, de eigenlijke ontwerper van de richtlijnen voor het vervaardigen van stalen molenroeden, zoals dat later in boekwerk verscheen (zie 'De Zelfzwichter' 4/86, pagina 27 en verder), twijfelt er niet aan dat uit onderhoudsoogpunt de overhekstand duidelijk de voorkeur verdient.

Het is dan inderdaad zo, dat alle regenwater door de schuine stand goed kan wekomen, hetgeen ook gunstig is voor bijv. de mechaniek van de zelfzwichting.

Een roede in de liggende ruststand verzamelt inderdaad water in zich, namelijk in het midden, zoals in bedoelde 'Zelfzwichter' getekend is. Vooral de binnenroede vormt vanwege de porring binnenwands een soort waterkom.

2. De heer I.J. DE KRAMER, gepensionerd chef van de Afdeling Molens van de Provinciale Waterstaat in Zuid-Holland, lid van het Algemeen Bestuur van 'De Hollandsche Molen'.

Ter gelegenheid van een vergadering van genoemd Algemeen Bestuur sprak

ik hem. Hij was niet minder duidelijk dan de heer Knol! Tevens bespraken we een voorbeeld van het misgaan.

Bedoelde slechte stand was jarenlang aanwezig bij de poldermolen *Het Noorden* op Texel. Tenslotte ontstonden er roestgaten in het midden van de liggende roede.

Dat gaf de heer De Kramer ruim drie jaar geleden (!) aanleiding om 'De Hollandsche Molen' te adviseren niet meer te draaien met deze poldermolen. Kennelijk komt onderschatting ook in de beste kringen voor, want de aangestaste roede brak op 3 oktober 1987, zoals bekend gemaakt in het tijdschrift "Molens" van november 1987 van 'De Hollandsche Molen'.

We lezen daarin onder meer:

Een matige wind bracht het wiekenkruis met twee halve zeilen op de binnenroede aan de gang. Tijdens een koffiepauze, waarbij de gebroeders Keyzer (de vrijwillige molenaars) in de molen zaten, ging plotseling de staart met een flinke vaart voorbij het raam en na enkele klappen stond de molen stil.

De verschrikte molenaars zagen tot hun ontsteltenis, toen zij buiten kwamen, dat één end van het wiekenkruis was afgebroken en bovenop de kap terecht gekomen was. Hierdoor ontstond aanzienlijke schade aan de kap. Gelukkig deden er zich geen persoonlijke ongelukken voor.

De vraag: "Welke ruststand kiest u, molenaar?" lijkt niet meer moeilijk te beantwoorden als men denkt aan een duurzaam in stand houden van het wiekenkruis.

Aldus is deze zaak ook voor de molen-eigenaar interessant. Er kunnen enige voorzieningen nodig zijn om van ruststand te veranderen, zoals het aanpassen van de bliksembeveiliging.

Een dergelijke uitgave past in de subsidieregeling voor het jaarlijkse onderhoud.

*Foto hiernaast:
Molen "Het Noorden" op het
eiland Texel - met zijn
vlucht van 27 meter de
grootste poldermolen van
Noord-Holland - met op de
kap een afgebroken wiek.
De zeilen kunnen daardoor
niet geklapt worden.*

*Foto onder:
Nadat de kraan de gebroken
roede op de grond heeft
gelegd, is het duidelijk
te zien, dat men het advies
van een molen-autoriteit
als de heer I.J. de Kramer
niet mag onderschatten.*

*Beide foto's:
G. de Vries, Uitgeest. In
bruikleen van 'De Holland-
sche Molen' te Amsterdam.*

Stichting
De Groninger Molen

In de vorige 'Zelfzwichter', waarin u het jaarverslag van onze vereniging kon vinden op pagina 3, deden wij u op pagina 16 weten dat het jaarverslag van de Stichting 'De Groninger Molen' nog niet gereed was en dat verschijning nog geruime tijd op zich kon laten wachten.

Nu kunnen wij mededelen dat het Stichtings verslag inmiddels is verschenen, dus eerder dan men aanvankelijk aannam. Het is een keurig geheel geworden van 20 pagina's, waarin men o.a. de verslagen van de diverse commissies kunt vinden.

Inlichtingen over het al dan niet verkrijgbaar zijn van dit verslag bij het "Monumentenhuis", Westersingel 43, 9718 CD Groningen, telefoon 050-12 16 94.

NATIONALE MOLENDAG 1988

door Ida Wierenga-Spijk

Een impressie van mevr. Ida Wierenga-Spijk, vrijwillig molenaar op de poldermolen *Goliath* (122) te Roodeschool, gemeente Hefshuizen.

Vol goede moed stappen we op de fiets richting *Goliath*. Het is precies half acht. Klokslag 8 uur gaan de vlaggen in de top en plaatsen we de afzetting op het molenerf. We zetten alvast water op het vuur, want je weet maar nooit....

Om 9 uur komt onze eerste bezoeker, het is de heer H. Sikkenga, zoon van de vroegere molenaar. Het duurt niet lang, of daar komen de eerste fietsers en auto's aanrijden. We zijn bezig met de zeilen en om half tien is de molen in vol bedrijf. Vol verwachting blijft men staan kijken, dit had men niet verwacht.

Voor we het weten is het middag, de geur van snert komt ons tegemoet. Dan gunnen we ons een half uur pauze.

Kom jongens, weer aan de slag! Nu gaan de ketels met water op hoog vuur. De koffiepoten worden gevuld. Er komt nu een lange bonte sliert van auto's, fietsers en wandelaars van de dijk af. Ze strijken neer op het grasveld voor de mulderswoning, dat is tijdelijk als parkeerplaats ingericht. Vluchtig tellen we de auto's, veertig zie ik er zo! Zelf pendel ik van de molen naar het huis, maak een praatje met bezoekers die werkelijk uit heel Nederland blijken te komen. Ook de mensen uit onze regio zijn goed vertegenwoordigd.

Zo hier en daar hoor je de opmerking: "het lijkt wel kermis" met als mooiste attractie de molen *Goliath*.

Iedereen houdt zich aan de regels. Het vee aan de dijk heeft geen hinder van onze drukte. Dhr. K.J. Kolhorn verdient een pluim voor het welslagen van *Goliath's* dag 1988.

De mulderswoning was ingericht als koffiehuis. Hier kon men even uitrusten. Om half zes gingen we weer aftuigen. Als klap op de vuurpijl nam onze oudste zoon een onvrijwillige duik in de molenkolk. Gelukkig kwam hij met de

schrik vrij en na zich gewassen te hebben kon ook hij huiswaarts keren. We mogen terug zien op een geweldige dag met veel zon en wind en bezoekers. Jammer dat toch nog veel mensen het gastenboek niet hebben getekend. Honderdentweeënzeventig hebben dat wel gedaan. Maar we telden 210 lege koffie- en limonadebekers, zodat we terug kunnen zien op een record aantal bezoekers.

Met dank aan mijn helpers en helpsters.

GLÜCK ZU, OOST SLEESWIJK-HOLSTEIN

door H.A. Hachmer

Glück zu, met deze Duitse molenaars-groet beginnen we een verhaal over molens in dit gebied. Vorig jaar bezochten mijn verloofde en ik dit voor de Nederlandse toerist nog onbekende deel van Duitsland. De Oostzee is hier de grootste trekpleister. Toch is ook het binnenland meer dan de moeite waard. Goudgele heuvels, prachtige bossen en molens sieren het landschap. De akkers zijn rijk aan korenbloemen en klaprozen dankzij een wet die het de boeren verbiedt de randen van de akkers te spuiten. Kortom, een gebied waar men zondermeer veertien dagen kan vertoeven.

Voor de molenliefhebber is "Die General Karte" van Sleeswijk-Holstein uitgegeven door Mairs Geographischer Verlag, een belangrijk hulpmiddel. Bijna alle molens staan hier op aangegeven. Soms blijken het alleen maar peperbussen te zijn, maar dit maakt het zoeken naar de molens nog verrassender. Bovengenoemde kaart is verkrijgbaar bij vele boekhandels en ANWB-kantoren.

De eerste molen, die we bezochten was de *Grander Mühle*, even ten oosten van Hamburg in de buurt van Trittau. In het dal van het riviertje de Bille vinden we een prachtige waterradmolen. Hoog boven deze molen raast het hedendaagse verkeer over een modern viaduct.

Dankzij dit viaduct heeft de oudste

molen (1345) van Noord-Duitsland het weer een stuk rustiger gekregen. Nu kan men er weer dromen van het verleden, overigens een roerig verleden. De Bille vormde de grens tussen Holstein en Lauenburg. De brug bij de molen was van strategisch belang. Deense, Franse, Saksische en Pruisische troepen, allen zijn ze eens over deze brug getrokken.

Vreemd genoeg zorgde al dit krijgsvolk niet voor de ondergang van de molen. Alle oorlogen overleefde ze. Voor dorstige soldaten, vermoeide reizigers en wachtende boeren bezat de molen een soort huiskamercafé. Blijkbaar een goede verdienste. Het ging zelfs zo goed, dat de molenaar Harder zich volledig op dit cafébedrijf ging toelleggen. De *Grander Mühle* verwierf een goede naam. Bekende personen, zoals de voor de oorlog beroemde artieste Henny Porten (1890-1960) en de beruchte bokser Max Schmeling, kwamen hier tot rust.

In de jaren '70 geraakt de molen in verval. Een nieuwe eigenaar en een stichting brachten uitkomst. Tot vreugde van hen kwam de molen in 1979 (!) op de monumentenlijst en werd hij in 1980 gerestaureerd. Nu is het weer een leuke plaats om te genieten van een goede maaltijd en het verre verleden.

Eén van de volgende dagtochten bracht ons naar het eiland Fehmarn. Vroeger bezat dit Oostzee-eiland

De achtkante stellingkorenmolens "Jachen Flunk" te Lemkenhafen op het Duitse Oostzee-eiland Fehmarn. Gebouwd in 1787 met een achtkantconstructie naar Hollands voorbeeld, compleet met blokkelen en neutenkruiswerk. Houten as. Het eiland behoorde vóór 1865 tot Denemarken, dus van oorsprong een Deense molen.

Ansichtkaart, archief H.A. Hachmer.

maar liefst 20 molens. Drie trotseerden de tijd. Een echt pronkjuweel is de molen *Jachen Flunk* in het plaatsje Lemkenhafen. In de geheel zwart geteerde molen bevindt zich een landbouw- en molenmuseum. Beneden wordt je hartelijk welkom geheten door molenaar Jürgen Jürgens. *Glück zu*, deze groet stempelt hij graag op de bij hem gekochte kaarten. Helaas had Jürgen het erg druk met het verkopen van kaartjes en ansichten, anders had hij ons persoonlijk rondgeleid. De vroegere opslagruimten in deze molen zijn ingericht als museum. Foto's, documenten en voorwerpen geven een goed beeld van het agrarische verleden van het eiland. Bij dit verleden horen de molens waarvan er, zoals gezegd, vele verdwenen.

Nog duizelig van een kopstoot tegen een flinke balk bereikten we de stellingzolder. Hier liggen drie koppels maalstenen! Eén koppel wordt aangedreven door een ijzeren steenspil. Op de stelling zagen we in de verte de molen van Petersdorf. Het moet een uniek gezicht geweest zijn, die twintig molens op zo'n eiland. Op naar Petersdorf. Hier vinden we de *Südermühle*, een forse molen met windroos. Vroeger bezat de molen zelfzwichting. Deze is verdwenen en heeft plaatsgemaakt voor een vreemdsoortig hekwerk. Het wienkruis heeft zijn beste tijd gehad en de molen, ingericht als restaurant, ziet er niet al te florissant uit. Toch heeft de *Südermühle* het er beter afgebracht dan zijn tegenpool de *Nordermühle* te Burg. Deze zal

men tevergeefs zoeken. Dit feit stemt je nog treuriger als je weet dat deze molen de laatste, nog volop in bedrijf zijnde molen van het eiland was. Molenaar Beijer draaide tot 1960 met de *Nordermühle*. Daarna werd de molen verkocht. De nieuwe eigenaar liet hem in 1966 slopen! Dan bracht de *Südermühle* het er als restaurant beter af.

De derde molen vinden we in *Dänschendorf*. Het is een waar zoekplaatje. Verscholen tussen bomen vinden we een nog gave romp wachtende op betere tijden. Een flinke hond hield de wacht en weerhield mij er van de molen eens beter te bekijken. Langs smalle weggetjes rijdende verlieten we het eiland.

Een vierde, wel op de kaart aangegeven molen hebben we niet gevonden.

Eén van onze laatste vakantiedagen bracht ons naar het *Openluchtmuseum Molfsee* bij Kiel. Op weg naar Molfsee viel ons oog op de *Farver Mühle* ten westen van Oldenburg. Het is een kleine grondzeiler, ingericht als woning. Gelukkig veranderde de eigenaar weinig aan deze korenmolen. De zelfzwichting is verdwenen maar voor de rest ziet hij er goed uit. Hij staat keurig tussen roggevelden en bezit nog een staart in plaats van de in Sleeswijk-Holstein zo gebruikelijke windroos.

Het Openluchtmuseum Wolfsee zal elke molenliefhebber goed doen. Hier geen achter bomen en huizen weggedrukte molens, maar molens in het vrije veld. Er staan er vier. Eén waterradmolen, een standaardmolen, een stellingmolen en een spinnekop met stelling. De watermolen met gedeeltelijk overdekt scheprad stond oorspronkelijk aan de Rurup. Hij werd daar in 1778 gebouwd als bovenslagmolen. De fundering en onderbouw bestaan uit grote rechthoekig gevormde veldkeien. Daarboven zit een met stenen ingevuld metselwerk. Omdat de veldkeien niet voor het oprapen lagen sloopte men voor deze doeleinden

soms complete hunnebedden! Twaalf jaar ouder is de uit Rammsee afkomstige standerdmolen.

De molen draait regelmatig voor de prins. Om aan de Duitse veiligheidsvoorschriften te voldoen heeft men alle beweegbare delen afgeschermd met kippegaas. Hetzelfde zag ik te Lemkenhafen. Eigenlijk jammer, want een plank oogt beter. Het opvallende aan deze molen is dat de trap opzij van de molen zit en niet recht achter de kast. Er ontstond zo voldoende ruimte voor paard en wagen om recht onder het luiwerk te komen. De molen heeft ook te korte wieken. De molenaar moet een trapje gebruiken om in het hekwerk te kunnen klimmen! Een veiligheidsmaatregel? Je zou het haast zeggen.

De spinnekop met stelling is een typisch molentje voor boerengemaal. De stelling is te bereiken via een klein deurtje. Kruipdoor, sluipdoor. Het pyramidevormige onderstuk biedt ruimte aan één koppel stenen. Ruimte voor opslag is er niet. Dat gebeurde, voor zover nodig, in de boerderij.

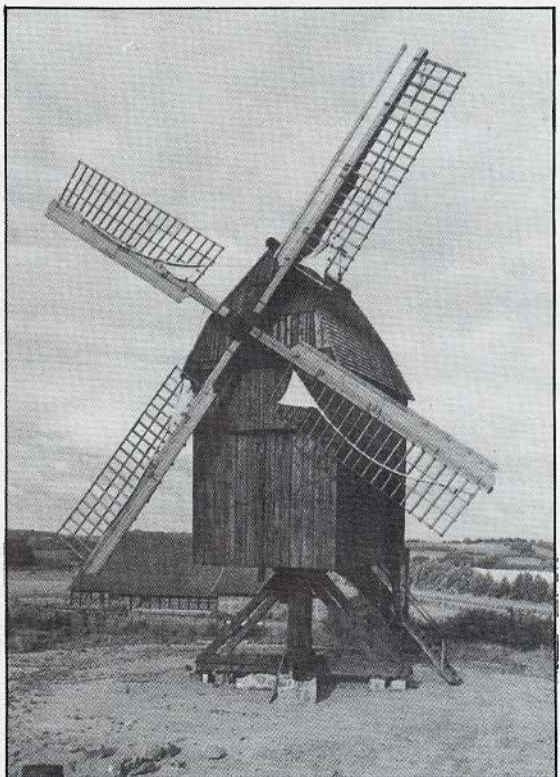
Aan de rand van het museumterrein staat de molen van Hollingsted. Deze in 1865 gebouwde *Galerieholländer* heeft geen zelfzwichting maar wel een windroos. Dit is de tweede molen van het museum die regelmatig in werking is. Helaas kwamen wij voor de dichte deur. Gebouwen het verst van de ingang sluiten het eerst. Het is maar dat u het weet. Pech dus. De tijd was voorbij gevlogen. Maar wat wil je, het museum heeft veel te bieden.

Naast de molens, prachtige boerderijen, oude huizen en bedrijfsgebouwen. Er is een echte rokerij waar men heerlijke rookworst kan kopen en een pitrietvlechterij met leuk rietwerk. U zult zich er niet vervelen.

Sleeswijk-Holstein is voor iedere molenliefhebber een aanrader. Heeft u nog geen plannen dan is dit een leuk alternatief.

*De standerdmolen uit 1766
in het Freilichtmuseum
Molfsee te Kiel-Rammsee.
Let op de trap opzij van
de staart en de te korte
wieken.*

*Ansichtkaart, archief
H.A. Hachmer.*

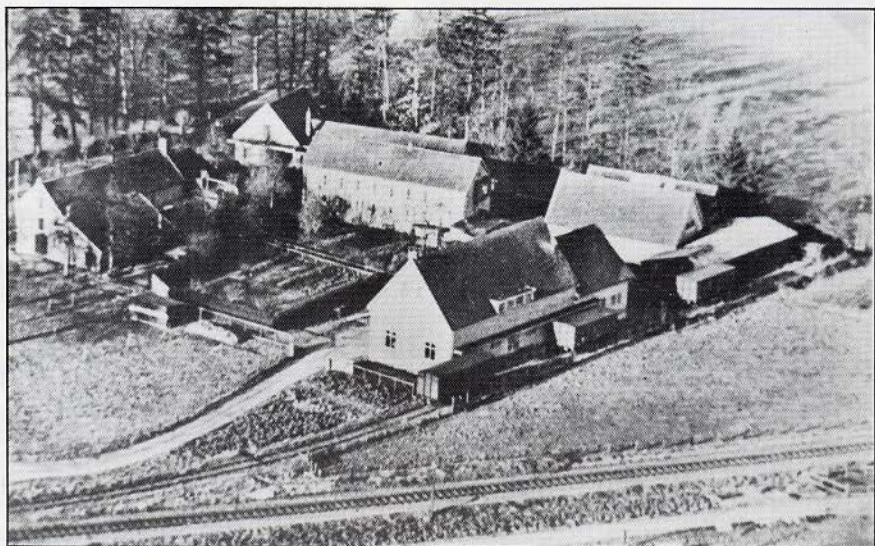
T.I.M.S.-EXCURSIE VELUWSE WATERRADMOLENS

door C.E. van der Horst

Op zaterdag 7 mei j.l. vond de 2e jaarlijkse excursie plaats van Nederlandse T.I.M.S.-leden (T.I.M.S. staat voor The International Molonological Society), met een dagprogramma onder het motto:

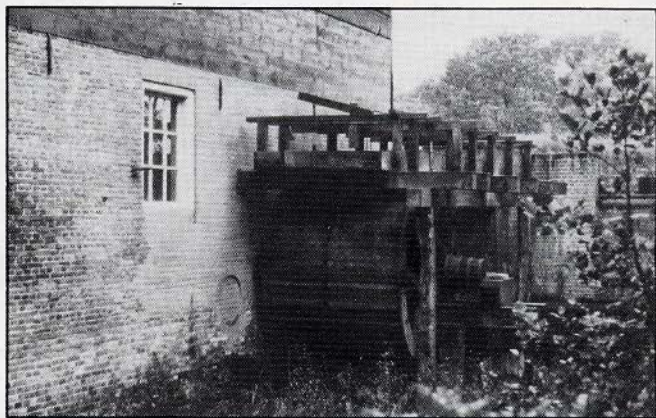
"Waterkracht op de Oost-Veluwe".

Er waren die dag 20 deelnemers vanuit het gehele land gekomen, allen bekende molinologen waaronder diverse schrijvers van molenboeken als bijvoorbeeld het echtpaar Nijhof, samenstellers van de boeken *Windmolens in Nederland* en *Watermolens in Nederland*, de heer L.H. Blom, schrijver van het boekje *De Tjasker*, de heer L. van Lambalgen, medewerker van het weekblad *De Molenaar* en samensteller van diverse boekjes *Molens in Oude ansichten*, de heer A.H.P.M. Meesters uit het zuiden van ons land, ook van zijn hand verschenen diverse molenartikelen.

Het complex van de Wenumse koren-waterradmolen in vroeger tijden, compleet met spoorwegaansluiting! Foto: Vrienden van de Veluwe Waterradmolens.

Uit onze Groninger provincie was de heer W.O. Bakker deelnemer, samensteller van het boekje *Groninger Molens in Oude ansichten* en C.E. van der Horst. Begunstigd door fraai lenteweer begroette de heer C.A. van Hees, (medewerker Ver. De Hollandsche Molen en voorzitter van de Nederlandse T.I.M.S.), de aanwezigen op de watermolen van Wenum, een korenmolen met bovenslagrad. Hier hield de heer Ir. IJzerman een inleiding over het ontstaan van de sprengbeken op de Veluwe. Eeuwen terug zijn deze beken bijna allen gegraven ten dienste van de opkomende industrie, m.n. de papiermolens, kopermolens, olie- en korenmolens. Vervolgens werden enkele van deze typische sprengbeken te voet en per auto bezocht.

*"De Kopermolen"
te Zuuk, gem. Epe.*

*Foto:
J.A. van Krimpen.*

De lunch werd daarna genoten in één van de vroegere bedrijfsgebouwen van de korenmolen te Wenum die door vrijwillige molenaars ondertussen in werking was gezet.

Het volgende bezoek gold de voormalige *kopermolen* te Zuuk (gem. Epe), een fraai rechthoekig gebouw uit de 17e eeuw met een houten bovenslagrad. Deze molen, eigendom van de familie Heering werd oorspronkelijk als papiermolen gebouwd en in 1747 gewijzigd in kopermolen, hier werden koperen platen geslagen o.a. voor het gebruik in scheepsrompen. In 1855 werd het bedrijf gestaakt en de molen werd weer een papiermolen. In 1891 tenslotte werd de molen gewijzigd in een korenmolen. Deze laatste functie heeft de molen behouden tot op de huidige dag maar al heel veel jaren is het bedrijf niet meer in werking.

Het bijzondere van deze molen is, dat er nog altijd, na bijna 100 jaar, overblijfselen te zien zijn uit de papiermolen-tijd. Zo liggen er op de stoffige zolder zelfs nog schepbakken, hangen er nog de diverse oude droogtouden en ligt er nog een vaatje hars dat vroeger gebruikt werd om het papier glad te maken. Een bijzonder, héél interessante molen deze *Kopermolen* waarin men zich 100 jaar terug in de tijd waant.

Vervolgens werd koers gezet naar *De Middelste Molen* te Loenen. Een kleine papierfabriek met stoom- en wateraandrijving die tot in 1969 in bedrijf is geweest. Een schitterend geheel van industriële archeologie. Hier werd papier vervaardigd uit oud papier met een primitieve papiermachine uit 1891. Men vindt in dit 19e eeuwse gebouw o.a. een grote weekketel, een kollergang, 2 hollanders, een droogcilinder uit 1913, snij- en weegapparatuur en 2 oude papierpersen.

Helaas is de stoompijp van de stoommachine enige jaren geleden afgebroken

Voorzijde van "De Middelste Molen" te Loenen (Gld.)

Foto: C.E. van der Horst, 7 mei 1988.

*De bovenslag-ollemolen
te Eerbeek op 7 mei 1988.*

Foto: C.E. van der Horst.

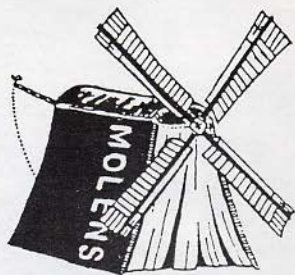
en is de stookketel in niet al te beste staat, maar overigens zou alles zo weer in werking kunnen worden gesteld. De produktie van de fabriek bedroeg zo'n 70 kg. papier per uur en dit bleek te gering voor een rendabele bedrijfsvoering. Als museum moet aan deze fabriek met waterrad echter de uiterste zorg worden besteed!

Tenslotte werd nog een bezoek gebracht aan de waterollemolen te Eerbeek. Een klein molentje met een helaas defect bovenslagrad zodat draaien niet mogelijk was. In dit 19e eeuwse gebouwtje vindt men een kollergang, een vuister en twee slagheien. Een ernaast gelegen korenmolen is jammer genoeg onlangs afgebroken. Op de oliemolen moeten we zuinig zijn! Een restauratie is dringend gewenst!

De Nederlandse T.I.M.S. heeft met deze geweldig interessante excursie haar bestaan wel bewezen en met belangstelling zien wij het volgend jaar mei een nieuwe excursie tegemoet. Het is nu nog niet bekend waar het naar toe zal gaan. Inlichtingen over T.I.M.S. geeft de schrijver u graag.

OVER EEN MOLENVERZAMELING

● 1. Uit Duitsland ontvingen wij een tweetal nummers van "Der Mühlstein", Periodikum der Vereinigung zur Erhaltung von Wind- u. Wassermühlen in Niedersachsen. Van dit tijdschrift dat vier jaargangen bestaat verschenen tot nu toe 6 nummers. Wij kregen nummer 4 - november 1986 en nr. 5 - april 1987. Het in offset gedrukte blad heeft dezelfde afmetingen als onze eigen 'Zelfzwichter' en ook ongeveer eenzelfde aantal pagina's. De inhoud is gevarieerd met artikelen, molennieuws, boekbespreking e.d. Jammer is dat de afbeeldingen zeer slecht gedrukt zijn en dat de gebruikte letters, naar onze smaak veel te klein zijn. Het leest wat moeizaam. Het laatste nummer heeft een oplage van 800 exemplaren. Als lid van de vereniging kan men dit blad ontvangen. Een lidmaatschap kost 20 DM per jaar. Het adres is c/o Scheweling, Corsicakamp 33, 4500 Osnabrück.

De bekende Oostfrieze "Mühle Huisinga" te Bunde uit 1911, vlak over de grens.

Kleinere voorganger gebouwd in 1860, afgebrand in mei 1910 en daarna herbouwd door molenmaker Wiertsema uit Scheemda.

Enige gegevens:

Vlucht 22,30 meter; hoogte stelling 14,50 meter, kaphoogte 27,60 meter. Top van bliksemafleider 38,50 meter.

In tegenstelling tot de andere molens is er onder iedere stellingligger een schoor, geen "kraai-poten" dus.

Op deze foto van 13 juli 1985 staat hij met gesloten kleppen en neergelaten vangstok te malen.

Foto: M.E. van Doornik.

● 2. Heel direkt over de grens, geklemd tussen Nederland, Dollard en Eems ligt het Duitse Rheiderland. Wie van ons kent niet de hoge stellingmolen van Bunde onder de rook van Nieuweschan (zie foto boven)? Over dit gebied nu verscheen in 1986 "Mühlen und Müller im Rheiderland", geschreven door Rudolf C. Hoek. Er stonden hier eens meer dan 20 windmolens, waarvan er nu nog slechts 5 zijn overgebleven.

Het keurig in linnen gebonden boek (afm. 15 x 22 cm.) met afbeeldingen in z/w en één in kleur beschrijft de geschiedenis van deze molens en vermeldt de resp. bezitters. Zo vernemen wij dat de grote molen in Bunde in 1911, na brand van een vorige, gebouwd is door de Scheemder molenbouwer Wiertsema. Ook kunnen wij lezen dat de Burgmühle in Weener uit 1786 nog in 1977 werd afgebroken en verhuisde naar het Drentse Nijeveen.

Dit boek is voor iedere Groninger molenliefhebber aan te bevelen. Uit alles blijkt hoe nauw dit gebied met ons land is verweven.

De prijs is 32,80 DM en het is verkrijgbaar bij de uitgever Verlag H. Resius, die ook de krant "Rheiderland" uitgeeft, in Weener.

● 3. "De Hollandse Molen Monument of werktuig?" door Drs. Karel Mulder. Een boek dat verscheen als scriptie voor de studio Wijsbegeerte van Wetenschap, Techniek en Samenleving aan de Universiteit Twenthe. Als ondertiteling koos men voor : Een onderzoek naar de controverse over het voortbestaan van de Hollandse windmolen. Het is een boeiende studie geworden van ca. 260 pagina's. Na een geschiedkundig overzicht over de windmolens, beschrijft de heer Mulder de eindstrijd van de windmolen-periode en dan vooral die van de poldermolens in Nederland. Het spreekt vanzelf dat hierbij de rol van de Vereniging De Hollandsche Molen zeer uitvoerig aan bod komt. En dat is een boeiende strijd geweest met voorstanders (o.a. Henri Polak) en tegenstanders (Herman de Man). Ook de politiek speelde in deze zaak een rol. Een bijzonder belangwekkend boek, dat wij graag aanbevelen. De afbeeldingen zijn helaas erg slecht over gekomen, maar dat maakt deze studie niet minder interessant. Men kan dit boek bestellen bij "De Boerderij" - Universiteit Twenthe, Postbus 217 - 7500 AE Enschede met vermelding "Boerderijcahier 8701" - De prijs is f 36,04.

● 4. Het boek dat wij nu graag onder uw aandacht willen brengen is geen louter molenboek. Wel interessant echter, de titel is: "Nederlands Verleden NU - Het Nederlands Openluchtmuseum 75 jaar". Met dit fraaie fotoboek viert het Nederlands Openluchtmuseum te Arnhem zijn 75e verjaardag. Het blikt terug op de 75-jarige geschiedenis. Toch komt vooral het heden aan bod. Het boek, dat voor driekwart uit foto's bestaat, biedt een goede indruk van het veranderende patroon van ons dagelijks leven. Elk hoofdstuk is gewijd aan een gebied, karakteristiek voor het leven in Nederland vanaf de zeventiende eeuw, zoals dat in het Openluchtmuseum is te zien: boerderijen en ambachtswoningen in hun eigen omgeving, fabrieken, molens, winkels. De betekenis van die gebouwen, op welke wijze ze herbouwd en gegroepeerd zijn en uit welk type cultuurlandschap ze zijn voortgekomen. Maar ook traditionele klederdrachten, industriële archeologie, gebruiksvoorwerpen, tradities en oude ambachten. Zelfs de kermis is niet vergeten. Voor een bezoekje aan het Openluchtmuseum hoeft u niet per sé naar Arnhem! Afm. zijn 21 x 29 cm. - ISBN 90 120 5446.X, prijs f 29,90., 160 pag's met 180 foto's, waarvan 50 in kleur. Verkrijgbaar bij de boekhandel. Een uitgave van de Staatsuitgeverij - Den Haag.

● 5. In Frans sprekend België (Wallonië) zijn heel weinig molens overgebleven en de bescherming van deze monumenten is ronduit bedroevend. Toch zijn er ook molenvrienden te vinden in dit deel van ons buurland, getuige de nu volgende uitgave: "Moulins en Hainaut", een dik boek in geplastificeerd omslag dat bestaat uit een aantal bijdragen door niet minder dan 14 schrijvers. Het boek bestaat uit 383 pag's - ISBN 2-87193-032-5. Uitgave van Crédit Communal - 1987. Het is voorzien van talrijke zw/w foto's en een klein aantal schilderijreproducties in kleur. Voorts vele tekeningen, kaartfragmenten enz. De in het boek gebruikte taal is het Frans en dat zal voor de meeste Nederlanders dus geen eenvoudige zaak zijn. Het boek eindigt met een opgave van alle overgebleven wind- en watermolens in Frans België. En, dat vinden wij jammer, zonder afbeeldingen. Er wordt slechts verwezen naar bestaande foto's die dan in één of ander archief zijn te vinden. Dit vermindert o.i. de waarde van dit overigens voortreffelijke boek. Verkrijgbaar bij Gysbers & Van Loon te Arnhem - Bakkerstraat 7-7a - Prijs f 84,38 franko.

- 6. De afdeling Heemkunde van het buro Onderwijs van de Gemeente Weststellingwerf (Fr.) heeft in offset een cahier uitgegeven met als titel "Molens in Weststellingwerf", formaat A 4 in plastic klemband, 48 pag's, volop geïllustreerd. De uitgave is bedoeld voor onderwijzers en leraren in de betreffende gemeente. Heel summier heeft men bestaande en verdwenen molens beschreven en afgebeeld. In de tekst nogal wat onduidelijkheden en onvolledigheid (wanneer is de oliemolen in Schipsloot verstoemd, wanneer verdwenen, wat gebeurde er met de stoomolieslagerij enz.). Toch een leuk initiatief! Het boekje is niet in de handel.
- 7. Molen *De Engel* - Varsseveld is een klein boekje (brochure) samengesteld door H. Koskamp en uitgegeven te Varsseveld in juni 1986 (herdruk). Het geeft de beknopte geschiedenis van deze herrezen molen, een ronde stenen stellingmolen. De overige pagina's van het boekje geeft wat algemene inleiding over molens. - 12 pag's - geïll. Verkrijgbaar bij de molen, elke zaterdag van 10-16.00 uur. U kunt ook bellen met de heer J. Konink, Stadsheide 8, 7004 JE Doetinchem (08359-725).
- 8. In het december-nummer van 1984 deden wij u onder nr. 1 van deze rubriek melding van de uitgave "De Korenmolen van Buitenpost" door A.M. van Dop. Nu kunnen wij u mededelen dat er van dit boekje een herdruk is verschenen met ca. 20 pag's aanvullingen. De prijs van deze tweede druk is : f 12,50. Voor degene die indertijd het boekje hebben gekocht kan de aanvulling ook los besteld worden. De prijs bedraagt: f 4,50. Bestellen per giro 65 15 79 t.n.v. de heer A.M. van Dop te Naaldwijk. Genoemde prijzen zijn incl. portokosten.
- 9. Uit Brussel ontvingen wij een fraai vouwblad getiteld "Molenzorg in Vlaanderen"- Gejaagd door wind en water. Het vouwblad bestaat uit 4 grote pagina's, dubbel bedrukt met bijzonder mooie afbeeldingen in zw/w en kleur. Deze brochure is gratis verkrijgbaar bij het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap - Afdeling Pers en Voorlichting - Belliardstraat 14-18, 1040 Brussel.
- 10. Eveneens uit België is een uitvoerig artikel "De Molens van Opbrakel" door Victor Morre. Opbrakel is een Oostvlaamse plaats in de buurt van Ronse. Daar stonden 3 windmolens en 1 watermolen. Deze worden in een 30-tal pagina's uitvoerig beschreven in het driemaandelijks tijdschrift "Triverius". Jaargang 16 nr. 4 - oktober 1986. Verkrijgbaar bij de Stichting "Levende Molens" te Roosendaal voor de prijs van f 6,95 excl. portokosten.

NIEUWE LEDEN

M.A. Andriessen	Akkrum	P. Kuiper	Groningen
P. Bethlehem	Enumatil	T. Scholtens-Wagenaar	Roodeschool
H. Blauw	Rolde	Geeske Somer	Oudeschip
G.J. Boerema	Slochteren	Klaas Toxopeus	Groningen
K. Kingma	Schoonebeek	H.A. de Vries-Rozema	Ezinge
J. Kleiboer	Roden	J.P. Wubbema	Winschoten
J.J. Klein	Uithuizermeeden		

ONS MOLENWINKELTJE

Onderstaande artikelen zijn bij onze vereniging op aanvraag verkrijgbaar. De prijzen gelden afgehaald bij de heer en mevrouw Dijk, Aduarderdiep 3, 9983 TG Den Ham (Gr.), telefoon 05903-1722.

Bij toezending moeten wij portokosten in rekening brengen. Aangezien deze kosten sterk afhankelijk zijn van het bestelde artikel, worden zij niet hier, maar alleen op de factuur vermeld.

MOLEN-ANSICHTKAARTEN (per serie 12 stuks, zwart/wit) en ZELFZWICHTERS

Serie A UITVERKOCHT

Serie B f 10,-

Serie C f 10,-

Serie D f 10,-

Overdrukken

De Zelfzwichter tot nr. 4|80 f 2,- p.st.

vanaf nr. 4|80 f 2,50 p.st.

THEELEPELTJES

Molenaafbeelding in diverse typen op steel f 4,-

Molenaafbeelding met draaibare wieken op
steel en molenaafbeelding in blad f 5,-

STICKERS

Met embleem Ver. Vrienden van de Groninger Molens f 1,-

Met afbeelding van een Groninger molen f 1,-

KLEURENPOSTERS

Molen "Hollands Welvaart" te Mensingeweer
staand formaat 40 x 60 cm. f 5,-

Molen "Wilhelmina" te Noorderhoogebrug
luchtfoto, liggend formaat 45 x 63 cm. f 5,-

De laatstgenoemde poster is uitsluitend verkrijgbaar bij de heer C. Pieck, Julianastraat 39, 9744 CB Groningen, telefoon 050-565658, giro 937236.

Verzendkosten per koker f 3,50, voor 2 posters f 4,-, voor 3 posters f 4,50 etc. Of af te halen op de molen "Wilhelmina".

KLEUREN-ANSICHTKAARTEN

Van diverse Groninger molens, 12 stuks f 12,-

MOLENBOUWTEKENINGEN voor schaalmodellen

Standaardmolen f 10,-

Wipmolen f 10,-

Koren/poldermolen f 10,-

Spinnemolentje f 5,-

SMEERMIDDELEN voor uw molen

Blokvet per 2½ kilo,
zacht vet per 10 kilo.

Prijs per kilo f 3,50

BORDUURPATRONEN (met diverse molenaafbeeldingen) f 10,-

LESBRIEVEN OVER MOLENS (voor de jeugd) f 1,-

MOLENTGELTJES en MOLENKAARSEN (Gouda) f 5,-

VERZILVERDE THEELEPELTJES met afbeeldingen van de molens:

"De Eolus" te Fransum, "De Lelie" te Eenrum, "De Vier Winden" te Pieterburen, "'t Witte Lam" te Zuidwolde, "Wilhelmina" te Noordehoogebrug en "Windlust" te Zandweer. Te koop op deze molens f 9,- per stuk.